

SEMNIFICAȚIA ȘI ROLUL MOTIVELOR HULIGANICE ÎN CONTEXTUL INFRAȚIUNII PREVĂZUTE LA ART.287 CP RM

Victor SÎRBU

Universitatea de Stat din Moldova

În afară de vinovăție, care este obligatorie în toate cazurile, pentru existența componentei de infracțiune legiuitorul poate să mai stabilească (explicit sau implicit) anumite cerințe esențiale necesare pentru întregirea laturii subiective. Un exemplu în acest sens este infracțiunea de huliganism. Deși legiuitorul nu a prevăzut expres în dispoziția art.287 CP RM motivele huliganice printre cauzele interne ale actului de conduită, acestea decurg din materialitatea faptei incriminate, considerent din care motivele infracțiunii de huliganism trebuie să constituie obiect al probatoriului. În contradicție, în practica de urmărire penală și în cea judiciară de cele mai dese ori nu se ține cont de această realitate juridică. Mai mult ca atât, în actele procedurale emise de subiecții oficiali de aplicare a legii penale se relevă că făptuitorul actelor de huliganism săvârșește fapta fără careva motive. Astfel, în prezentul demers științific, conceput din perspectivă teoretico-practică, autorul aduce argumente pertinente în vederea înlăturării acestei viziuni stereotipice, apelând la diferite sisteme de referințe: psihologic, criminologic și juridic. De asemenea, în studiul de față se probează că tocmai motivele huliganice prin natura lor sunt incompatibile cu alte motive care pot să impulsioneze conduita infracțională.

Cuvinte-cheie: *huliganism, motive huliganice, comportament antisocial, comportament ostentativ, cinism, obrăznicie deosebită, ordine publică, atitudine psihică, autoafirmare.*

SIGNIFICANCE AND ROLE OF THE HOOLIGAN CRIMINAL REASONS IN THE REALM OF THE CRIMINAL OFFENCE PROVIDED IN THE ARTICLE 287 CRIMINAL CODE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

In the realm of subjective side of the criminal offence (the element of Mens Rea) not only the item of culpability must be established, in such a manner the legislator explicitly or implicitly institutes also respecting of other substantial requirements which fulfillment is necessary for Mens Rea. A relevant example constitutes the criminal offence of hooliganism. Despite the fact that the legislator has provided in the disposition of the article 287 CC RM the hooligan reasons as the internal causes of the criminal misconduct, they are flowing from the material element of the criminal misdeed, and logically the hooligan criminal reasons must constitute the object of proof in the realm of criminal proceeding. By contrast, in the practice of criminal prosecution as well as in judicial practice often the juridical reality is negated, more than it, the procedural acts of the legal professionals contains the indication that the act of hooliganism is committed without any motive. As a result, this scientific study which is based on theory and practice of hooliganism offences, the author tries to eliminate the stereotypic vision by means of a complex criminological, psychological and legal research. At the same time, there is proved that the hooligan criminal reasons by their nature are not compatible with other reasons which can provoke the criminal misconduct.

Keywords: *hooliganism, hooligan reasons, antisocial misconduct, opposed conduct, cynics, extraordinary insolence, public order, mental attitude, self-affirmation.*

Pentru existența unei infracțiuni nu este suficientă doar manifestarea obiectivă a comportamentului. Oricât de prejudiciabilă ar fi această manifestare, în lipsa elementului psihic necesar, așa cum rezultă din prevederile alin.(2) art.14 CP RM, fapta comisă nu va constitui infracțiune. Nu face excepție de la regula respectivă nici infracțiunea de huliganism; or, pentru a putea fi imputată făptuitorului, acțiunile alternative descrise în dispoziția art.287 CP RM trebuie să se comită cu vinovăție manifestată prin intenție directă. Astfel printr-o lucrare, este fără tăgadă că factorul volitiv al atitudinii psihice a făptuitorului infracțiunii de huliganism este întotdeauna declanșat de o cauză internă, fapt recunoscut în literatura de specialitate încă din secolul trecut: „Orice acțiune săvârșită cu intenție este determinată de o cauză interioară, de un mobil care-l impulsionează pe făptuitor (sublinierea ne aparține – n.a.) în săvârșirea faptei incriminate de lege” [13, p.106]. De fapt, nu există comportament, fie că acesta este prejudiciabil sau nu, să fie lipsit de un motiv care determină adoptarea unei anumite conduite. Firește, ne referim la acea conduită care este conștientă și voluntară. Cu atât mai mult, această realitate psihologică trebuie luată în calcul în cazul faptelor infracționale. S-a și susținut că a ignora mobilul presupune a ignora personalitatea făptuitorului și a accepta un drept penal abstract [4, p.297]; cunoașterea mobilului faptei este necesară în fiecare caz concret, constituind un element indispensabil pentru aprecierea actului de conduită și a pericolozității infractorului, pentru stabilirea măsurii de apărare socială adecvate

acestei periculozități. Este o sarcină permanentă a organelor de urmărire penală și a instanțelor judecătorești de a stabili și a demonstra, în fiecare caz, mobilul conduitei antisociale a infractorului [8, p.255-256]. Trebuie să remarcăm că cele etalate nu sunt simple conceptualizări teoretice, dar sarcini impuse procesului de înfăptuire a justiției care își găsesc suport legislativ în prevederile legii procesual penale autohtone. Spre exemplu, potrivit pct.1) alin.(1) art.394 din Codul de procedură penală, în partea descriptivă a sentinței de condamnare trebuie să se indice, printre altele, motivele infracțiunii [5]. Regretabil este că această cerință legală, de cele mai dese ori, nu se respectă în practica judiciară; mai mult ca atât, în cazul examinării cauzelor penale referitoare la huliganism, instanțele recunoscând vinovăția făptuitorului, indică că inculpatul a acționat fără careva motive. Pentru a ne convinge de acest fapt, vom trece în revistă următoarele exemple:

- *La data de 13 noiembrie 2009, aproximativ la ora 22:00, inculpatul U.N., aflându-se în satul Sipoteni, r-nul Călărași, împreună cu două persoane în privința cărora dosarul penal a fost disjuns într-o procedură aparte, fiind în stare de ebrietate, fără careva motive, din intenții huliganice (sublinierea ne aparține – n.a.), acționând în prezența lui G.A. și a lui C.Ș., cu o deosebită obrăznicie și cinism, încălcând grosolan ordinea publică și liniștea cetățenilor, s-au apropiat de T.P. și, exprimându-se necenzurat în adresa lui, l-au trântit la pământ, aplicându-i multiple lovituri cu pumnii și picioarele peste diferite părți ale corpului. La observațiile lui G.A. și ale lui C.Ș. ei nu au reacționat și nu și-au întrerupt acțiunile huliganice, însoțite de cuvinte necenzurate în adresa lor, după care au început să-l bată pe G.A., aplicându-i lovituri cu pumnii și picioarele peste diferite părți ale corpului. Mai apoi, inculpatul U.N. l-a întâlnit, aproximativ la ora 23:00, pe T.P. nu departe de Casa de cultură din satul Sipoteni, r-nul Călărași. Continuându-și acțiunile huliganice, fără careva motive, din intenții huliganice (sublinierea ne aparține – n.a.), împreună cu aceleași persoane, l-au trântit la pământ și, în prezența mai multor persoane care erau prezente în fața Casei de cultură, i-au aplicat multiple lovituri cu pumnii și picioarele peste diferite părți ale corpului, din care cauză T.P. și-a pierdut cunoștința. În urma acțiunilor huliganice, lui T.P. i-au fost cauzate leziuni corporale sub formă de escoriații în regiunea nasului și mucoasei buzei de sus, plagă în regiunea mucoasei buzei de jos și hemoragie pe mucoasa buzei de sus, care se califică ca vătămări corporale neînsemnate fără a i se aduce prejudiciu sănătății, iar lui G.A. – dureri fizice [11].*

- *La data de 20 iulie 2014, aproximativ la ora 03:20, inculpatul A.R., aflându-se pe bd.Mircea cel Bătrân 1, mun. Chișinău, din intenții huliganice (sublinierea ne aparține – n.a.), manifestate prin încălcarea grosolană a ordinii publice și prin cuvinte necenzurate adresate cet. B.A., fără careva motive (sublinierea ne aparține – n.a.) l-a lovit pe acesta din urmă cu pumnii peste diferite regiuni ale corpului, cauzându-i, conform raportului de constatare medico-legală, „edem al țesuturilor moi la nivelul feței, echimoză la nivelul antebrațului drept, care se califică ca vătămare neînsemnată”. Totodată, manifestând o deosebită obrăznicie, a lovit în parbrizul din față al automobilului de model „Mercedes C-200”; în rezultat, acesta s-a deteriorat [12].*

Dat fiind constatarea de către instanțe în exemplele de mai sus a lipsei vreunui motiv, ne punem întrebarea dacă nu cumva lipsește unul dintre elementele componente infracțiunii – subiectul. Or, este bine cunoscut faptul că prezența mobilului în săvârșirea oricărei infracțiuni este un indiciu al normalității psihice a făptuitorului, de unde concluzia că lipsa unui mobil sau motiv comprehensibil constituie un indiciu de anormalitate psihică ce impune o examinare atentă a subiectului [3, p.194]. În realitate însă, expresia stereotipică și banală „infracțiune fără careva motive” atribuită faptei prejudiciabile incriminate la art.287 CP RM se datorează naturii juridice a huliganismului, care este o infracțiune comisă în lipsa unui pretext sau în prezența unui pretext nesemnificativ, adesea inexplicabil sau chiar irațional, care însă nu exclude responsabilitatea penală. Totuși, nu se poate afirma că atunci când făptuitorul acționează în lipsa unui pretext sau în prezența unui pretext nesemnificativ, nu mai există un impuls interior care sugerează făptuitorului ideea de a pune în funcțiune rezoluția infracțională. Despre veridicitatea celor susținute ne putem da seama analizând poziția instanței supreme în materie. Bunăoară, în rezultatul examinării admisibilității în principiu a unui recurs declarat de inculpat, invocând, printre altele, lipsa în acțiunile lui a motivului săvârșirii infracțiunii pentru care a fost condamnat de către instanța de fond în baza art.287 alin.(1) CP RM, fiind menținută sentința de către instanța de apel, Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție a elucidat, în pct.8 al Deciziei sale, următoarele: *În niciun caz nu poate fi admisă posibilitatea de a raporta huliganismul la infracțiunile săvârșite fără motiv (sublinierea ne aparține – n.a.). Deși motivul nu este indicat în textul legii penale ca semn obligatoriu al laturii subiective a huliganismului, el decurge din însăși esența acestei infracțiuni. Din circumstanțele speței reiese că inițiatorul*

acțiunilor huliganice este inculpatul T.N., care primul a lovit partea vătămată, în timp ce aceasta curma acțiunile huliganice ale altei persoane. Totodată, *motivele huliganice* (sublinierea ne aparține – n.a.) ale inculpatului reiese și din faptul opunerii de rezistență colaboratorilor de poliție, astfel demonstrându-și atitudinea sfidătoare față de ei și cei din jur, mai ales în contextul desfășurării marșului unionist „Acțiunea 2012”, ce denotă un motiv subsidiar al acțiunilor huliganice. Prin urmare, conținutul probelor enunțate în pct.5 al Deciziei, care au fost amplu analizate și obiectiv apreciate de instanțele de fond, confirmă cu certitudine că acțiunile inculpatului întrunesc elementele infracțiunii de huliganism, adică atât latura obiectivă, cât și cea subiectivă a acestei infracțiuni [7].

Deci, motivele huliganice reprezintă impulsul intern al făptuitorului la comiterea infracțiunii de huliganism, fără de care nu poate să existe infracțiunea, întrucât, așa cum deducem din interpretarea pe care o face (absolut justificat) Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție, motivul huliganismului constituie factor psihic afectiv care are implicații asupra incriminării.

Revenind la descrierea atitudinii psihice pe care o surprindem în sentința Judecătoria Călărași din 7 decembrie 2010 [11] și în sentința Judecătoria Ciocana, mun. Chișinău, din 6 martie 2015 [12], nu putem să nu remarcăm că intenției i se atribuie totuși adjectivul „huliganic”. De aici apare ca firească întrebarea: Există oare echipolență între noțiunile „intenții huliganice” și „motive huliganice”? Dacă cele două noțiuni sunt sinonime, atunci expresia folosită în practica judiciară „fără careva motive, din intenții huliganice” reprezintă o absurditate, întrucât factorul psihic care conturează impulsul intern al făptuitorului la săvârșirea infracțiunii nu poate concomitent să existe și să nu existe. Considerăm că expresia nocivă „intenții huliganice” reprezintă o reminiscență a enunțului pe care legiuitorul autohton îl utiliza în lit.c) alin.(2) art.145, lit.h) alin.(2) art.151 și în lit.i) alin.(2) art.152 CP RM, până la intervenția Legii pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova, nr.277 din 18.12.2008 [10], prin care numitele agravante au fost abrogate. Amintim cu această ocazie că modelul de elevație juridică a circumstanțelor agravante abrogate, la care am făcut referire, este de inspirație rusă. Astfel, de exemplu, în Codul penal al Federației Ruse [16] surprindem calificativul „из хулиганских побуждений” raportat la infracțiunile de omor (art.105 alin.(2) lit.и) CP FR), de vătămare intenționată gravă a sănătății (art.111 alin.(2) lit.д) CP FR) și de vătămare intenționată medie a sănătății (art.112 alin.(2) lit.д) CP FR). Nu putem să nu remarcăm că enunțul „из хулиганских побуждений” în traducere directă ar echivala expresiei „cu motivații huliganice”, nu însă sintagmei „cu intenții huliganice”. În fine, traducerea incorectă a conținutului circumstanței agravante care a servit model de inspirație pentru legea penală autohtonă reprezintă explicația proximă de operare în practica judiciară, dar și în limbajul uzual cu expresia „intenții huliganice”.

În aceeași ordine de idei, caracterul inadecvat al expresiei „intenții huliganice” se desprinde chiar din prevederile legii penale. Astfel, în acord cu art.17 CP RM, intenția poate fi directă sau indirectă, nicidecum huliganică. Este adevărat că în teoria dreptului penal se utilizează și alte modalități ale intenției, supranumite intenții nenormative, precum: intenția determinată și intenția nedeterminată; intenția spontană (repentină) și intenția premeditată; intenția inițială și intenția supravenită etc., însă aceste categorii nenormative au o justificare logică, întrucât contribuie la individualizarea pedepsei penale, precum și uneori la încadrarea corectă a faptei. Însă, intenția huliganică nu este o varietate a intenției nenormative. Aceasta deoarece, în fond, expresia desemnează nu altceva decât un catalizator interior care-l impulsionează pe făptuitor să adopte un comportament infracțional, ceea ce presupune că „intențiile huliganice” au înțelesul adevărat de „motive huliganice”. Însă, motivul infracțiunii nu se contopește în intenție. Există o distincție netă între motiv și intenție. Astfel, în timp ce mobilul este un fapt psihologic de ordin afectiv (sentiment, dorință, trebuință oarecare), intenția este un fapt de ordin intelectual complex, deoarece rezultă dintr-o deliberare mentală [4, p.181]. Tocmai motivul este cel care generează intenția; or, în lipsa unui imbold interior de natură afectivă, așa cum ni se înfățișează motivul, intenția de a comite infracțiunea nu ar mai apărea făptuitorului. Deci, motivul se află la originea conduitei infracționale, regăsindu-se și în celelalte componente psihice care asigură realizarea acestei conduite.

După această digresiune, vom încerca să identificăm semnificația pe care o au motivele huliganice în contextul infracțiunii prevăzute la art.287 CP RM. Aceasta se impune mai cu seamă din considerentul că, așa cum am dedus *supra*, motivele huliganice reprezintă semn obligatoriu al laturii subiective a infracțiunii de huliganism.

În concepția unor autori, motivele huliganice se raportează la motivele de orientare antisocială, constituind reflectia psihică negativă a făptuitorului [14, p.67], a căror actualizare se produce, de regulă, ca efect al influenței unor condiții obiective de satisfacere a necesităților pe cale infracțională. Motivele huliganice sunt cele

care stimulează la persoană alegerea tipului de comportament infracțional în rezultatul dorinței de a se autoafirma, de a demonstra „îndrăzneală”, „măiestrie”, de a arăta celor din jur superioritatea [15, p.120]; de a se contrapune altor membri ai societății și de a-și demonstra sentimentul de desconsiderare a acestora [1, p.24]. Într-adevăr, esența motivelor huliganice constă în aceea că luarea deciziei de către făptuitor de a adopta un comportament infracțional manifestat alternativ prin: încălcarea grosolană a ordinii publice însoțite de acte de violență asupra persoanelor sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe, de opunere de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice, comiterea acțiunilor care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită, este condiționată de năzuința de a se opune celor din jur prin manifestarea disprețului față de membrii societății, de a nega normele sociale și morale care guvernează în societate etc. Prin adoptarea unui astfel de comportament făptuitorul pune în acțiune tendința de a demonstra superioritate, de a impresiona prin dârzenie, de a pune în evidență atitudinea sfidătoare față de cei din jur, prin aceasta lăsând impresia unui om cu un nivel scăzut de moralitate, lipsit de bunul simț.

În literatura de specialitate se disting trei varietăți ale motivelor huliganice: 1) motivele huliganice ca motiv „emoțional”; 2) motivele huliganice ca motiv „rațional”; 3) motivele huliganice propriu-zise (manifestate prin teribilism, frondă, autoafirmare) [2, p.694].

Geneza apariției motivului huliganic este criteriul de demarcație dintre primele două ipoteze. Astfel, dacă în prima ipoteză tocmai izbucnirea emoțională catalizează motivația, atunci în cea de-a doua ipoteză făptuitorul are o explicație rațională pentru a-și atinge scopul. Este foarte important a înțelege că motivele huliganice, ca motive „emoționale”, sunt aparent nemotivate, iraționale, inexplicabile chiar, întrucât comportamentul infracțional este lipsit de un pretext sau există un pretext nesemnificativ. În ultimul caz, suntem în prezența unei agresivități dușmănoase personificate. De exemplu: *la 12 septembrie 2011, aproximativ la ora 15:00, M.I., M.L. și H.V. se deplasau cu automobilul de model „Wolkswagen T-4” pe str. Meșterul Manole, mun. Chișinău, la volanul căruia se afla M.I. Sub pretextul de a crea impedimente la circulație (sublinierea ne aparține – n.a.), M.I. a blocat trecerea automobilului de model „Fiat Ducate”, la volanul căruia se afla A.A., ultimul fiind nevoit să oprească automobilul. În continuarea acțiunilor sale, M.I., împreună cu M.H. și H.V., s-au apropiat de automobilul de model „Fiat Ducate” și, din intenții huliganice, încălcând grosolan ordinea publică, l-au înjurat pe A.A. și i-au cerut să coboare din automobil. Apoi, în prezența mai multor persoane, aflându-se pe carosabilul str. Meșterul Manole 4, mun. Chișinău, cu un cinism deosebit, creând impedimente la circulația mijloacelor de transport pe șosea (fapt ce a atras un ambuteiaj), intenționat i-au aplicat lui A.A. multiple lovituri cu pumnii și picioarele, l-au lovit cu o pompă de aer manuală pentru automobil peste cap, față, torace și alte părți ale corpului. Ca urmare, acestuia i-au fost cauzate vătămări corporale medii, care condiționează o dereglare a sănătății de lungă durată. Totodată, M.L. l-a amenințat violent pe A.A. cu un cuțit de bucătărie [6].*

Agresivitatea dușmănoasă personificată apărută pe fundalul unei reacții emoționale, ca parte integrantă a motivelor huliganice, trebuie însă deosebită de motivul personal ce are la bază relațiile de ostilitate dintre făptuitor și victimă. Or, nu putem face abstracție de la interpretările pe care le desprindem din pct.9 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism”, nr.4 din 19.06.2006 [9], potrivit cărora insultele, loviturile, cauzarea vătămarilor corporale ușoare, medii, grave și alte acțiuni de acest fel, săvârșite în familie, apartament, în privința rudelor, cunoscuților și provocate de relațiile personale ostile etc., vor fi calificate în baza articolelor Codului penal ce prevăd răspunderea pentru infracțiunile împotriva vieții și sănătății persoanei (sublinierea ne aparține – n.a.). În atare situație, făptuitorul acționează din motive de răzbunare, care exclud în principiu motivele huliganice, întrucât acționează „teoria concurenței motivelor”, potrivit căreia aceeași activitate infracțională nu poate fi condiționată de motive care sunt incompatibile între ele, întrucât ele concurează. Astfel, răzbunarea apare sub influența unei ofense, pe când motivele huliganice apar sub influența unui pretext; la baza răzbunării se află acțiunile concrete ale victimei, care afectează substanțial interesele făptuitorului sau ale apropiaților lui, pe când cauzele subiective ale motivelor huliganice izvorăsc din condițiile în care a fost educat făptuitorul, valorile sociale pe care el le împărtășește și, desigur, modul lui de trai. Nu este exclus ca motivele huliganice să apară sub influența cărorva acțiuni ale victimei, așa cum s-a reținut în circumstanțele descrise în Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 26 februarie 2014 [6]. Însă, aceste acțiuni – de creare de către A.A. a impedimentelor la circulație – nu au un rol hotărâtor în adoptarea comportamentului infracțional de către M.I., M.L. și H.V. În acest caz, condițiile exterioare, precum și acțiunile victimei de creare a impedimentelor la circulație servesc pentru făptuitori ca pretext pentru manifestarea aspirațiilor huliganice. Reieșind

din cele consemnate, nu putem să nu fim de acord cu următoarea interpretare doctrinară: „Una dintre condițiile necesare (nu și suficiente) pentru aplicarea răspunderii conform art.287 CP RM este ca inițiator al încăierării sau al certeii să nu fie victima, dar făptuitorul; făptuitorul să provoace conflictul pentru a se răfui cu victima. Totodată, motivele huliganice trebuie să fie condiționate de năzuința făptuitorului de a se opune celor din jur, de a-și demonstra atitudinea sfidătoare față de ei. De aceea, vor fi calificate conform articolelor corespunzătoare din Capitolul II al Părții Speciale a Codului penal acele acțiuni care sunt condiționate de năzuința făptuitorului de a se răzbuna având la bază relațiile de ostilitate dintre acesta și victimă, de alte motive personale care n-au la bază năzuința făptuitorului de a se opune celor din jur, de a-și demonstra atitudinea sfidătoare față de ei” [2, p.695].

Sintetizând asupra studiului de față, concluzionăm că diversitatea formelor prin care se manifestă aspirațiile huliganice se explică prin factorii externi determinanți, dar și printr-un specific personal, lăuntric al făptuitorului. Motivele huliganice nu pot apărea pe un fundal „gol”, ci sub influența unor circumstanțe concrete care-i provoacă iritație, exteriorizându-se prin furie inexplicabilă, prin cruzime, prin obrăznicie deosebită sau chiar prin cinism irațional. Însă, oricare formă ar adopta-o motivele huliganice, acestea întotdeauna se manifestă prin năzuința făptuitorului de a se autoafirma, de a demonstra superioritate, de a pune în evidență atitudinea sfidătoare față de cei din jur, de a nega normele sociale și morale care guvernează în societate. Dacă la baza comportamentului infracțional stau alte cauze interne decât cele enumerate, nu există temei de a considera că făptuitorul a acționat din motive huliganice, motiv din care, în lipsa acestora, nici infracțiunea prevăzută la art.287 CP RM nu se va reține la încadrare.

Bibliografie:

- BRÎNZA, S., STATI, V. O nouă viziune asupra noțiunii „intenții huliganice”. In: *Revista Națională de Drept*, 2007, nr.10, p.20-25. ISSN 1811-0770
- BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol.II*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p. ISBN 978-9975-53-470-3
- BULAI, C., BULAI, B.N. *Manual de drept penal. Partea Generală*. București: Universul Juridic, 2007. 678 p. ISBN 978-973-8929-83-8
- CIOCLEI, V. *Mobilul în conduita criminală*. București: ALL Beck, 1999. 336 p. ISBN 973-9435-63-7
- Codul de procedură penală, nr.122 din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.104-110. În vigoare din 12.06.2003.
- Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 26 februarie 2014. Dosarul nr.1ra-436/2014 [Accesat: 24.03.2015] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=1610
- Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 18 februarie 2015. Dosarul nr.1ra-214/2015 [Accesat: 24.03.2015] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=3809
- GRAMA, M., BOTNARU, S., ȘAVGA, A. ș.a. *Drept penal: Partea Generală. Vol.I*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2012. 328 p. ISBN 978-9975-53-083-5
- Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism”, nr.4 din 19.06.2006. În: *Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova*, 2007, nr.1, p.12.
- Legea pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova nr.277 din 18.12.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.41-44. În vigoare din 24.05.2009.
- Sentița Judecătorei Călărași din 7 decembrie 2010. Dosarul nr.1-134-2010/16-1-1399-04082010 [Accesat: 10.02.2015] Disponibil: http://instante.justice.md/apps/hotariri_judecata/inst/jcl/jcl.php
- Sentița Judecătorei Ciocana, mun. Chișinău, din 6 martie 2015. Dosarul nr.22-1-6629-12122014(1-686/14) [Accesat: 26.03.2015] Disponibil: http://instante.justice.md/apps/hotariri_judecata/inst/jci/jci.php
- ZOLYNEAK, M. *Drept penal. Partea Generală. Vol.II*. Iași: „Al.I. Cuza”, 1976. 480 p. CZU 343(075.8)
- КУДРЯВЦЕВ, В.Н. *Борьба мотивов в преступном поведении*. Москва: Норма, 2007. 128 с. ISBN 978-5-468-00073-1
- СКЛЯРОВ, С.В. *Вина и мотивы преступного поведения*. Санкт-Петербург: Юридический Центр Пресс, 2004. 326 с. ISBN 5-94201-374-8
- Уголовный кодекс Российской Федерации: Закон Российской Федерации №63-ФЗ от 13 июня 1996 г., принят Государственной Думой 24 мая 1996 г., одобрен Советом Федерации 5 июня 1996 г., введен в силу с 1 января 1997. В: *Собрание Законодательства Российской Федерации*, 1996, № 25.

Prezentat la 09.04.2015